

Сидорук І. І. Зміст превентивної роботи з профілактики зловживання психоактивних речовин дітьми / І. І. Сидорук // Współczesne strategie wyswania edukacyjne / Redakcja naukowa Piotr Masur i Dorota Sikora. – Chełm, 2010. – С. 303–307.

Анотація. У статті автор розкриває зміст роботи соціального педагога загальноосвітньої школи з профілактики вживання психоактивних речовин дітьми, відповідно до вікових періодів.

Анотація. In the article differentiation of content of prophylactic work of the use of psycho-active substances by children is made, taking into account the features of the proper age-old periods.

Ключові слова: профілактика, зміст профілактичної роботи, психоактивні речовини, діти

Ірина Сидорук

Волинський Національний Університет ім.Лесі Українки

Content of preventive work on psycho-active substance by children

Періоди дитинства істотно відрізняються один від одного. Так, кожен період характеризується специфічними умовами для формування позитивного або негативного ставлення до вживання психоактивних речовин. Це обумовлює необхідність чіткої диференціації профілактичної роботи.

У науковій літературі експерти-превентологи зазначають, що середній вік, з якого слід починати профілактику вживання наркотиків – це 7,5 років, а в 6-7 років діти повинні дізнаватися про наркотики в сім'ї. Тому ми вважаємо за доцільне окреслити зміст профілактичної роботи дітей від 6 до 18 років. Варто враховувати, що профілактика вживання дітьми ПАР буде ефективною за умов, коли зміст профілактики: сприятиме розв'язанню кризи даного вікового періоду, співпадатиме з його діяльнісним змістом, спиратиметься на відповідні даному віковому періоду новоутворення [1].

¹ Левицкий К.Е. Организация поэтапной профилактики химических зависимостей в образовательном учреждении / Константин Евгеньевич Левицкий. – Самара, 2000. – 130 с.

Таким чином, розглядаючи зміст профілактичної роботи для *молодшого шкільного віку* (6-7 – 9-10 років) варто відзначити, що дитина в цей період життя часто характеризується нездатністю вчасно і конструктивно адаптуватися до нових умов і до нового середовища, що може мати неприємні віддалені наслідки, у тому числі й захоплення ПАР. Це відбувається, коли не дотримані умови, що забезпечують адаптацію дитини до різних етапів навчання в школі [2, с.64]. Саме тому в молодшому шкільному віці профілактичні заходи повинні передбачати вирішення таких *задач*: 1) створення умов для підвищення самооцінки в поєднанні з критичною рефлексією своїх вчинків і мотивів (заміна моменту змагання особистісним зростанням приводить до значного підвищення рівня психологічної адаптації і тим самим знижує ризик розвитку асоціальної поведінки, зокрема наркоманії); 2) надання дитині допомоги у виборі та засвоєнні соціальних нормативів, необхідних для формування конструктивної життєвої позиції; 3) створення умов для розвитку правової свідомості учнів; 4) використання можливостей різних предметів для усвідомлення дитиною неприйнятності вживання ПАР.

Слід звернути увагу і на те, що при роботі з молодшими школярами варто уникати прямого цілеспрямованого інформування про феномен наркозалежності, з метою уникнення експерименту з вживання дитиною ПАР. Ефективними будуть елементи негативної профілактики в спілкуванні з різними педагогами протягом всього навчального процесу. Наприклад, вирішення задач типу: «1 цигарка скорочує життя на 6 годин. На скільки днів скоротить життя 1 пачка цигарок?» і т. д.

Особливого значення слід також надавати забезпеченню дбайливого ставлення до особистості маленького школяра, постійній увазі до його життя в школі і вдома, дотриманню гігієнічних норм навчання, роботі щодо

² Корчагина Г.А. Профілактика наркоманії // Профілактика наркозависимости среди молодежи. Научно-теоретический сборник учебно-методического семинара «Подготовка специалистов по профилактике наркозависимости среди учащейся молодежи», 16 - 28 декабря 2002 г. - СПб.: ООО «Издательство Союз», 2002. - 155 с. – С.53-66.

оздоровлення мікросоціального середовища як необхідним умовам формування негативного ставлення до вживання ПАР.

При роботі з *школярами середньої ланки* (10-11 – 13-14 років) коло задач профілактики значно розширюється, оскільки саме в цьому віці відбуваються перші спроби психоактивних речовин. Вони пов'язані з прагненням скоріше відчувати себе старшим, наслідуванням значимих дорослим, задоволенням своєї цікавості, а також бажанням довести приналежність до «своєї групи» через вживання психоактивних речовин.

Водночас ставлення до ПАР дітей цієї вікової ланки є неоднорідним. Так, дітей 10-12 років цікавить все, що пов'язане з наркотиками, – їх дія, способи вживання, хоча знання уривчасті, отримані з чужих слів. Більшість з них сприймає небезпеку швидкого виникнення залежності «після 1-2-х застосувань наркотику». В 5 класі цей показник складає 68%. Самі наркотики не вживають, можлива токсикоманія. З віком число переконаних в небезпеці виникнення залежності після одиначної проби зменшується. У 8-у класі таких лише 24,1%; майже 34,5% учнів вважають, що життя наркомана може продовжуватися більше 15 років [3]. У 12-14-річних основний інтерес викликає можливість вживання легких наркотиків, пробували ПАР небагато – через цікавість, однак знайомі з тими, що їх вживають [5, с.95].

Враховуючи вище означене задачами профілактики на цьому етапі повинно стати: 1) допомога підлітку усвідомити біологічні, соціальні, правові, психологічні, духовні аспекти і, відповідно, механізми розвитку наркотизму; 2) розкриття чіткого взаємозв'язку установки на ЗСЖ з питанням про значення людського життя. При розв'язанні останнього завдання важливо сформулювати поняття про залежну поведінку взагалі, розглянувши наркоманію лише як один з різновидів такої поведінки, її логічно закономірний етап. При цьому дилема «шкода від наркотиків або тверезість

³ Шипицына Л.М. Наркотики и подросток. Социологическое исследование уровня наркотизации молодежи Санкт-Петербурга в ноябре-декабре 1997г. // <http://cnp-urp.narod.ru/pprof/stat.html>

заради здоров'я» повинна бути розширений до дилеми «відхід з безглузлого світу в небуття або осмислене життя в реальному світі» [4].

Практика доводить, що при організації профілактичних занять з цією віковою категорією, слід: максимально використовувати інтерактивні форми навчання (соціально-психологічний тренінг); повідомлення чергового інформаційного блоку постійно поєднувати з наданням школярам можливості проявити творчу активність і самостійність в його переробці (конкурс малюнків тощо); передбачити механізми включення учнів середньої ланки в діяльність об'єднань старших школярів щодо пропаганди ЗСЖ, залучення до спільних акцій з організаторами профілактичної роботи.

При роботі зі *старшокласниками* (14-16 років) необхідно враховувати, що період ранньої юності – цей час зміни в найближчому майбутньому освітнього статусу, включаючи завершення середньої освіти і плани на подальше продовження освіти або початок трудової діяльності. Поява нових стресових ситуацій може спровокувати захоплення психоактивними речовинами. Відзначено, що у ряді випадків мотивом для цього є перевтома: виникає бажання випити, покурити «травичку», щоб «забутися». Саме тому на цьому етапі важливо акцентувати увагу учнів на їх майбутній професії, на несумісності вживання алкоголю з високими професійними якостями і досягненнями.

Зміст профілактичної роботи повинен забезпечити: 1) усвідомлення того, як ідеологічні установки суспільства реалізуються в його політичній, соціальній, економічній організації, що визначає державну політику відносно хімічної і нехімічної залежності; 2) формування поняття про форми залежної поведінки, заохочувані в мікро- або макросоціумі, способи їх розпізнавання і протистояння їм; 3) включення в реальну систематичну соціально значущу діяльність (організація постійно діючих груп, клубів, заснованих на строго добровільній основі і пропагуючи ідеологію ЗСЖ; підключення до діяльності

⁴ Левицкий К.Е. Организация поэтапной профилактики химических зависимостей в образовательном учреждении / Константин Евгеньевич Левицкий. – Самара, 2000. – 130 с.

цих груп зацікавлених школярів з середньої ланки; участь представників цих груп в розробці та втіленні профілактичних заходів в молодшій і середній ланці; вихід діяльності цих груп за рамки окремої освітньої установи.

Особливу категорію дітей становлять *особи пізнього юнацького віку* (17-18 років), оскільки відбувається перехід з дитинства у доросле життя. У зв'язку з цим у психологічному плані даний етап в житті та становленні юнаків та дівчат, колишніх школярів, є критичним. У 17-19 років, коли відбуваються пошуки власного духовного простору, коли загострюється потреба життєвого самовизначення, взаємодія з «іншим», «новим» може породжувати конфлікти, протистояння, викликати неадекватні реакції та оцінки.

Важливим чинником наркотизації осіб пізнього юнацького віку є зниження у більшості студентів превентивного психологічного захисту і низький ціннісний бар'єр [5]. А результати досліджень свідчать, що студенти на перше місце ставлять таку причину, як невміння зайняти і організувати себе (42%), 24,6% респондентів відзначають також відсутність можливості самореалізації в чомусь іншому, доступність ПАР (23,8%), відсутність життєвої перспективи (21,2%) і молодіжну субкультуру (20,5%) [6].

Враховуючи означене, профілактична робота у вищій школі повинна спрямовуватися, насамперед на: 1) розвиток здатності студента до самовизначення, адаптації в умовах, що змінюються, підвищення стресостійкості до рівня, що дозволяє йому самостійно, без застосування психоактивних речовин, справлятися з виникаючими проблемами і труднощами; 2) прищеплення імунітету щодо ПАР, заснованого на розвитку навичок брати на себе відповідальність за свої дії; 3) формування альтернативної студентської субкультури, що підтримує норми та цінності здоров'я, установку на активну творчу самореалізацію особи.

⁵ Пономарев А.В. Социокультурная среда вуза как основа первичной профилактики наркомании / Александр Владимирович Пономарев // Материалы второго Всероссийского форума «Здоровье нации – основа процветания России». – М., 2006. – С. 106-107.

⁶ Пономарев А.В., Лопатова Н.С. Позитивная стратегия первичной профилактики наркомании в вузе // Вестник Красноярского государственного университета. – Красноярск, 2006. – № 3/2 – С.125-130.

Отже, для ефективної реалізації профілактики вживання психоактивних речовин серед дітей, необхідною умовою є диференціація змісту профілактичної роботи відповідно до періодів дитинства, та врахування таких особливостей кожного вікового періоду як: морфологічні, фізіологічні, психологічні показники; характер ціннісних орієнтацій; рівень соціальної адаптації особистості; сфера інтересів і потреб; специфічні умови для формування позитивного або негативного ставлення до вживання психоактивних речовин.

Література:

1. Корчагина Г.А. Профілактика наркоманії // Профілактика наркозависимости среди молодежи. Научно-теоретический сборник учебно-методического семинара «Подготовка специалистов по профилактике наркозависимости среди учащейся молодежи», 16 - 28 декабря 2002 г. - СПб.: ООО «Издательство Союз», 2002. - 155 с. – С.53-66.
2. Левицкий К.Е. Организация поэтапной профилактики химических зависимостей в образовательном учреждении / Константин Евгеньевич Левицкий. – Самара, 2000. – 130 с.
3. Пономарев А.В. Социокультурная среда вуза как основа первичной профилактики наркоманії / Александр Владимирович Пономарев // Материалы второго Всероссийского форума «Здоровье нации – основа процветания России». – М., 2006. – С. 106-107.
4. Пономарев А.В., Лопатова Н.С. Позитивная стратегия первичной профилактики наркоманії в вузе // Вестник Красноярського государственного университета. – Красноярськ, 2006. – № 3/2 – С.125-130.
5. Система педагогического управления профилактикой наркоманії в образовательных учреждениях. Учеб.-метод. изд. – Белгород: Отчий край, 2001. – 295 с.
6. Шипицына Л.М. Наркотики и подросток. Социологическое исследование уровня наркотизации молодежи Санкт-Петербурга в ноябре-декабре 1997г. // <http://cpn-upm.narod.ru/pprof/stat.html>

